

JAARREKENING 2017 GRWRE

Toekomst in beeld

Inhoudsopgave

1. **Jaarverslag**
2. **Jaarrekening 2017**
3. **Overige gegevens**

1. Jaarverslag

Bijgaand bieden wij u het jaarverslag 2017 aan. In dit jaarverslag vindt u de resultaten en financiële positie van de GRWRE over 2017.

Programmaverantwoording

De GRWRE (Gemeenschappelijke regeling werkvoorzieningschap regio Eindhoven) draagt bij aan de gemeentelijke programmalijn 6 Sociaal Domein: het bieden van werkgelegenheid aan mensen met een handicap onder aangepaste omstandigheden.

Onder de participatiewet voert de GRWRE de WSW uit, de loonkostensubsidie en beschermt werken uit. Daarnaast voert de GRWRE andere vormen van gesubsidieerde arbeid en (onderdelen van) reïntegratietrajecten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt uit.

De GRWRE voert deze taken uit voor de deelnemende gemeenten: Eindhoven, Veldhoven, Valkenswaard, Heeze-Leende en Waalre uit. De gemeente Geldrop-Mierlo maakt op basis van een aanwijzingsbesluit op inkoopbasis gebruik van de GRWRE, voor een gedeeltelijke uitvoering van de WSW.

Het algemeen bestuur van de GRWRE bestaat uit een afvaardiging uit de colleges van de deelnemende gemeenten. In 2017 is, naast het bestaande algemeen bestuur, het dagelijks bestuur geïnstalleerd, bestaande uit vertegenwoordiging uit de gemeente Eindhoven, Veldhoven en Valkenswaard. In oktober 2017 is de voorzitter van het algemeen bestuur (tevens voorzitter van het dagelijks bestuur) burgemeester van Veldhoven, de heer Mikkers afgetreden en is wethouder Depla als nieuwe voorzitter aangesteld.

Sociale prestatie

Ergon is verantwoordelijk voor de SW populatie in de regio. Hiervoor hebben de deelnemende gemeenten besloten het WSW budget integraal beschikbaar te stellen aan Ergon. Met de nieuwe Participatiewet is vanaf 2015 de instroom in de WSW gestopt en gaat men landelijk uit van een uitstroom van gemiddeld 4%. Op basis van deze uitstroom is gerekend met een gemiddelde bezetting van 1.774 voor 2017. Per 31 december 2017 zijn er 1.736 fte SW medewerkers bij Ergon.

Voor de nieuwe doelgroep loonkostensubsidie (inclusief beschermt werken) was de taakstelling voor 2017 175 fte. Per 31 december 2017 zijn er 214 fte PW medewerkers geplaatst bij Ergon. Hiervan zijn 117 fte in dienst bij Ergon en 97 fte bij een externe werkgever.

Plaatsingsbeleid

Door Ergon zijn dit jaar 285 personen geplaatst. Dit kan bij een externe werkgever zijn of binnen Ergon. Uitgangspunt in het plaatsingsbeleid is om mensen zo hoog mogelijk op de werkladder te plaatsen, waarbij 70-75 % op een externe werkplek en 25 – 30% op een interne werkplek geplaatst wordt. Van de externe werkplekken is het doel om 30% in dienst te laten treden bij een reguliere werkgever.

Financieel resultaat

De begroting 2017 van Ergon ging uit van een resultaat van nihil, maar Ergon sluit dit jaar af met een klein positief resultaat van € 0,9 miljoen.

Door krimpemde subsidies en een verwacht tegenvallend resultaat op het laag inkomensvoordeel heeft de exploitatie van Ergon dit jaar onder druk gestaan. De netto opbrengst is € 0,5 miljoen lager uitgekomen ten opzichte van de begroting. Hier tegenover staan lagere salaris- en indirecte kosten van € 0,4 miljoen respectievelijk € 0,5 miljoen ten opzichte van de begroting. De overige opbrengsten zijn € 0,4 miljoen hoger dan begroot.

Het participatiebedrijf is onderdeel van de exploitatie van Ergon, maar wordt via een open boek systeem doorbelast aan de deelnemende gemeenten. De exploitatiekosten van het participatiebedrijf bedroegen in 2017 € 2 miljoen.

Het optimalisatieplan is in 2017 verder uitgerold. Het doel van dit plan is om enerzijds bezuinigingen en anderzijds extra opbrengsten te genereren zodat de GRWRE toekomstbestendig is als partner in de uitvoering van gesubsidieerde arbeid. De GRWRE moet op deze manier de landelijke subsidiekortingen op de WSW opvangen die over de periode tot en met 2020 zich aandienen. Toekomstbestendigheid betekent ook dat de GRWRE een gezonde financiële en personele uitgangspositie creëert voor de groei van plaatsingen in het kader van de Participatiewet, waarbij krappere financiële kaders dan in het WSW-domein gelden.

Paragrafen

Financiering en treasuryparagraaf

Ergon is als gemeenschappelijke regeling gehouden aan de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) en moet daarom verplicht schatkistbankieren, waarbij Ergon tijdelijke (overtollige) liquide middelen aanhoudt bij het Ministerie van Financiën.

Ergon handelt volgens het door het algemeen bestuur vastgestelde treasurystatuut:

- Ergon draagt zorg voor voldoende liquide middelen
- Leningen worden uitsluitend verstrekt uit hoofde van haar publieke taak na goedkeuring door het dagelijks bestuur
- Het uitzetten van middelen moeten een uiterst prudent karakter hebben en koersrisico's worden zoveel mogelijk beperkt.
- De kasgeldlimiet en de renterisiconorm worden gemiddeld niet overschreden.

Ergon heeft in 2017 geen leningen verstrekt of aangetrokken. De kasgeldlimiet is niet overschreden. Aangezien de rente zeer laag is, zijn de renteopbrengsten gering in 2017.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

De algemene reserve van Ergon bedraagt voor resultaatbestemming per 31 december 2017 € 8,4 miljoen. Deze reserve dient als weerstandsvermogen om risico's financieel op te vangen. De directie van Ergon heeft begin 2017 het risico profiel van de GRWRE opgesteld en dit extern laten toetsen. De directie heeft de organisatie brede risico's eind 2017 opnieuw geïnventariseerd en gekwalificeerd. Op basis van deze uitgevoerde risico analyse is een weerstandsvermogen van € 10 miljoen passend. Deze omvang wordt tevens door de provincie Noord-Brabant geadviseerd.

De volgende risico's zijn geïdentificeerd:

Macrobudget sociale werkvoorziening

De bezuinigingen op het macrobudget van de SW-subsidies zijn gebaseerd op een begrote uitstroom van SW-medewerkers. Landelijk wordt geconstateerd dat de gerealiseerde

uitstroom lager ligt dan de begrote uitstroom. Dit heeft tot gevolg dat er een discrepantie ontstaat tussen de subsidiestroom en de daadwerkelijke lasten welke ten laste komen van de SW-organisatie. Dit risico wordt ingeschat op € 4,7 miljoen.

Vergrijzing

Door de vergrijzing van de werkpopulatie in Nederland, neemt ook het aantal 'oudere' SW-werknemers bij Ergon toe en dit brengt hogere kosten met zich mee door toenemend verzuim. Dit risico wordt ingeschat op € 1,6 miljoen.

Vervanging medewerkers SW in kaderfuncties

Op een aantal kaderfuncties zijn medewerkers uit de SW werkzaam. De vervanging van deze medewerkers ten gevolge van (vroegtijdige) pensionering, of niet meer kunnen voldoen aan de functie eisen, blijkt in de praktijk niet altijd mogelijk door medewerkers uit de participatiewet. Vervanging moet dan plaatsvinden door reguliere medewerkers met een hoger functieloon. Dit risico wordt ingeschat op € 0,9 miljoen.

Transitievergoeding langdurige arbeidsongeschiktheid

Na twee jaar ziekte, kan een medewerker op grond van arbeidsongeschiktheid ontslagen worden. Het risico bestaat dat een transitievergoeding verplicht is. Deze vergoeding komt ten laste van Ergon. Dit risico wordt ingeschat op € 0,2 miljoen

Overschatting effectieve loonwaarde

Het risico bestaat dat de LKS-medewerkers op een hogere loonwaarde worden ingeschat dan dat zij in werkelijkheid kunnen presteren of wat de markt in werkelijkheid aan vergoeding voor deze PW-medewerkers verstrekt. Indien er sprake is van een lagere gerealiseerde loonwaarde komt het verschil met de theoretische loonwaarde ten laste van het resultaat van Ergon. De schaal waarop dit zich kan voordoen is nog niet bekend en zal de komende jaren inzichtelijk worden naarmate meer ervaring met de Pwet en loonwaardemetingen wordt opgedaan. Dit risico wordt ingeschat op € 4 miljoen.

Vergoeding voor begeleidingskosten is in de praktijk hoger

De begeleidingsvergoeding voor elk geplaatste medewerker uit de participatiewet, bedraagt € 5.050. De kosten voor begeleiding binnen de bestaande infrastructuur zijn op dit moment hoger waarbij het risico bestaat dat de feitelijk vergoeding de kosten niet meer dekt. Dit risico wordt ingeschat op € 2 miljoen.

Portfolio

Het wegvallen van opdrachtgevers heeft bij de invoering van de Participatiewet meer dan gemiddeld impact op het resultaat. Ergon is meer dan bij de SW afhankelijk van de opdrachtgevers omdat het Rijk alleen het ontbrekende deel aan loonwaarde compenseert. Dit risico wordt ingeschat op Het wegvallen van opdrachtgevers heeft bij de invoering van de Participatiewet meer dan gemiddeld impact op het resultaat. Ergon is meer dan bij de SW afhankelijk van de opdrachtgevers omdat het Rijk alleen het ontbrekende deel aan loonwaarde compenseert € 1,8 miljoen.

Kengetallen

	2017	2016
Netto schuldquote	-550,00%	-380,00%
Solvabiliteitsratio	62,52%	60,50%
Structurele exploitatieruimte	99,30%	99,63%

Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van Ergon is gericht op het uitvoeren van (onderdelen van) de Participatiewet en de oude WSW. Voor deelnemende gemeenten worden opdrachten uitgevoerd van andere vormen van gesubsidieerde arbeid en (onderdelen van) re-integratietrajecten voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Daartoe beschikt Ergon over diverse werksoorten, met begeleiding en management direct op de werkvloer en door de staf op concernniveau in het shared service center. Ten behoeve van eenduidige procedures en een deugdelijke uitvoering van de werkzaamheden beschikken de werksoorten zoveel mogelijk over een branche eigen kwaliteitscertificaat.

De bedrijfsvoering over 2017 vond plaats op basis van het strategisch plan 2017.

Voor een rechtmatig, doelmatig en doeltreffend beheer is regelgeving aanwezig, zoals:

- een financiële verordening (artikel 212 Gemeentewet);
- een controleverordening (artikel 213 Gemeentewet);
- interne procedures en richtlijnen;
- mandaat- en bevoegdhedenregeling.

Dit is geactualiseerd in het normenkader, wat voor 2017 opnieuw is vastgesteld door het algemeen bestuur.

Verbonden partijen

Binnen de gemeenschappelijke regeling worden de volgende verbonden partijen onderkend:

- **de stichting Bevordering Werkgelegenheid Sociale Werkvoorziening (BWSW)**, ten behoeve van het aanbieden van arbeidscontracten aan ondersteunend en begeleidend personeel ten behoeve van Ergon op privaatrechtelijke basis, alsmede aan eventueel overig personeel. De werkzaamheden worden uitsluitend verricht ten behoeve van Ergon. Het jaarlijkse resultaat is ongeveer nihil. Dit geldt ook voor het eigen vermogen;
- **de stichting Werkgelegenheid Arbeid (WGA)**, ten behoeve van het aanbieden van arbeidscontracten aan mensen met het arbeidsvermogen die vanwege een afstand tot de arbeidsmarkt niet in staat zijn om zelfstandig het wettelijk minimumloon te verdienen bij een reguliere werkgever. De stichting is d.d. 22 mei 2017 opgericht.

Beiden stichtingen vormen samen met de GRWRE een fiscale eenheid voor de omzetbelasting. De directeur van de GRWRE is tevens directeur voor beide stichtingen.

- **E.B. Holding BV**, ten behoeve van het aangaan van samenwerkingsverbanden met derden, gericht op verbetering van de mogelijkheden voor de uitvoering van de doelstelling van Ergon. E.B. Holding BV heeft de volgende deelnemingen:
 - Kringloopbedrijf Het Goed Regio Eindhoven BV voor 49%. De andere 51% zijn in handen van Het Goed Participatie BV;
 - EB Support BV. Dit betreft een 100% deelneming. EB Support BV positioneert zich als een begeleidings- c.q. detacheringsorganisatie. In deze B.V. hebben geen operationele activiteiten plaatsgevonden in 2017.

Daarnaast is Ergon lid van 2 coöperaties, waarbij het risico nooit groter is dan de inbreng op het moment van deelname in deze coöperaties:

- **Coöperatie Strijp**

Doel van deze coöperatie is het voorzien in de stoffelijke behoeften van haar leden, ten behoeve van haar leden en al het geen te doen dat daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de breedste zin van het woord. De coöperatie zal haar doel trachten te bereiken door het sluiten van overeenkomsten met haar leden. Het entreegeld bedroeg destijds (in 2014) € 25.000 waarvan € 12.500 als entreefee en € 12.500 als achtergestelde lening. Dit is ook het maximale risico voor Ergon als deelnemer.

- **Coöperatie Zakelijke Post Nederland**

Doel van deze coöperatie is het voorzien in materiele en immateriële behoeften van haar leden door het stichten en instandhouden van een onderneming die gericht op een landelijke post/koeriers en pakketdienst, waarbij de uitvoering in hoofdzaak zak geschieden door bedrijven gericht op de arbeidsreïntegratie en de sociale werkvoorziening.

2. Jaarrekening 2017

Balans per 31 december 2017

(in duizenden euro's)

Activa	2017	2016	Passiva	2017	2016
Vaste activa			Vaste passiva		
			Eigen vermogen		
			Algemene reserve	8.435	7.906
Materiële vaste activa	5.784	5.963	Bestemmingsreserve	993	811
Financiële vaste activa	38	38	Resultaat boekjaar	907	903
			Totaal eigen vermogen	10.335	9.620
Totaal vaste activa	5.822	6.001	Totaal vaste passiva	10.335	9.620
Vlottende activa			Vlottende passiva		
			Netto vlottende schulden		
			< één jaar	3.887	3.897
Voorraden	613	584	Overlopende passiva	2.310	2.383
Uitzettingen < één jaar	6.739	7.817			
Liquide middelen	266	114			
Overlopende activa	3.092	1.384			
Totaal vlottende activa	10.710	9.899	Totaal vlottende passiva	6.197	6.280
Totaal van de activa	16.532	15.900	Totaal van de passiva	16.532	15.900

De garantstellingen over 2017 bedragen € 80.000

Het overzicht van de baten en lasten in de jaarrekening 2017

(in duizenden euro's)

	2017	Begroting 2017	2016
Bruto omzet	32.220	31.592	31.034
Kosten van grondstoffen en uitbesteed werk	-7.056	-5.900	-6.442
Netto opbrengsten	25.164	25.692	24.592
Overige opbrengsten	5.504	4.447	5.371
Som der bedrijfsopbrengsten	30.668	30.139	29.963
Salariskosten gesubsideerde arbeid	52.346	52.486	53.649
Salariskosten niet gesubsideerde arbeid	14.393	13.879	14.239
Overige personeelskosten	2.390	2.393	2.504
Afschrijvingen	1.118	1.282	1.205
Overige bedrijfskosten	7.500	7.394	7.276
Som der bedrijfskosten	77.747	77.434	78.873
<i>Bedrijfsresultaat</i>	<i>-47.079</i>	<i>-47.295</i>	<i>-48.910</i>
Financieel baten en lasten	5	-10	3
Resultaat voor bijdragen	-47.074	-47.305	-48.907
(Rijks)bijdrage WSW	47.019	46.150	49.710
Loonkostensubsidie doelgroep	771	1.155	0
Som bijdrage doelgroep	47.790	47.305	49.710
<i>Gerealiseerd resultaat</i>	<i>716</i>	<i>0</i>	<i>803</i>
Onttrekking bestemmingsreserve	191	0	100
Gerealiseerd resultaat voor bestemming	907	0	903

Toelichting op de balans

Algemene grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Waardering van passiva en activa alsmede de bepaling van het resultaat vinden in principe plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid. Baten en lasten worden daarbij verantwoord tot hun brutobedrag. De waarderingsgrondslagen per balansonderdeel worden in het vervolg van deze jaarrekening toegelicht.

Vaste activa

Activa die bedoeld zijn om de uitoefening van de werkzaamheid van de gemeente duurzaam te dienen.

Algemeen

Hieronder is bij de diverse onderdelen van de vaste activa een toelichting gegeven. Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De GRWRE heeft investeringen met een economisch nut. Dit zijn investeringen die verhandelbaar zijn en bijdragen aan het genereren van middelen. Alle investeringen met een economisch nut zijn geactiveerd.

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

De op de oorspronkelijke verkrijgingsprijs toegepaste jaarlijkse afschrijvingen corresponderen met een stelsel dat is afgestemd op de verwachte toekomstige gebruiksduur (kortste van de geschatte economische levensduur óf technische gebruiksduur) van de geactiveerde objecten en voorzieningen.

Afschrijvingen

De volgende afschrijvingstermijnen gelden:

Gronden en terreinen	n.v.t.
Gebouwen	max 40 jaar
Renovatie, restauratie en aankoop bedrijfsgebouwen	max 25 jaar
Vervoermiddelen	max 5-10 jaar
Machines, apparaten en installaties	max 15 jaar
Overige materiële vaste activa, waaronder:	
inventarissen	max 5 – 10 jaar
automatisering	max 3 jaar
software	max 3 jaar

De lasten samenhangend met de uitvoering van klein en groot onderhoud zijn niet levensduur verlengend en zijn daarom niet geactiveerd, maar direct ten laste van de exploitatie of de gevormde voorziening gebracht.

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de materiële vaste activa gedurende het jaar 2017

	Boekwaarde 1 januari 2017	Investerings	Des- investeringen	Afschrijvingen	Afschrijving desinvestering	Boekwaarde 31 december 2017
Woonruimte	20			2		18
Gebouwen	645	137	130	222	130	560
GWW werken	22		3	7	3	15
Vervoer	3.873	118	34	432	19	3.544
Machines	1.301	713	839	475	839	1.539
Overig	102	57	226	51	226	108
Totaal	5.963	1.025	1.232	1.189	1.217	5.784

Financiële vaste activa

De GRWRE kent de volgende soorten financiële vaste activa:

- kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen en overige verbonden partijen;
- overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht.

De post financiële vaste activa wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Kapitaalverstrekkingen aan E.B. Holding B.V.	18	18
Overige uitzettingen langer dan één jaar		
Waarborgsommen voor huur van productie- en buitenlocaties	20	20

Vlottende activa

Voorraden

De post voorraden wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Grond- en hulpstoffen	61	66
Onderhanden werk	15	23
Gereed product	537	495
Totaal	613	584

Grond- en hulpstoffen

Grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien de marktwaarde lager is dan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs worden de grond- en hulpstoffen tegen deze lagere marktwaarde gewaardeerd.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk is opgenomen tegen vervaardigingsprijs, verminderd met de opbrengst wegens verkopen.

Gereed product

De voorraad gereed product wordt gewaardeerd tegen historische kostprijs. Indien de marktwaarde lager is, dan wordt tegen marktwaarde gewaardeerd.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

Deze post wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Uiteenzettingen korter dan één jaar: schatkistbankieren	1.000	1.400
Vorderingen op openbare lichamen	3.600	4.098
Handelsvorderingen	2.139	2.319
Totaal overlopende activa	6.739	7.817

Schatkistbankieren

Drempelbedrag

In principe dienen alle overtollige middelen in de schatkist te worden aangehouden. Er zijn echter een aantal uitzonderingen. Eén daarvan is het drempelbedrag. Dat is een minimumbedrag (afhankelijk van de omvang van de decentrale overheid) dat gemiddeld per kwartaal buiten de schatkist mag worden gehouden. Voor de GRWRE is dat voor 2017 € 640.000.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren

Het drempelbedrag is bedoeld om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen: niet elke laatste euro hoeft in de schatkist te worden aangehouden. In principe hoeven dus alleen de liquide middelen die boven het drempelbedrag uitgaan in de schatkist te worden aangehouden. In 2017 hebben geen overschrijdingen plaatsgevonden van het drempelbedrag. In onderstaande tabel is te zien wat de benutting van het drempelbedrag schatkistbankieren gedurende de vier kwartalen 2017 is geweest:

	2017	2016
Schatkistenbankieren	1.000	1.400

2017 (bedragen in €)

Drempelbedrag	640.000			
	Kw 1	Kw 2	Kw 3	Kw 4
Buiten de schatkist gehouden middelen	300.000	310.000	180.000	380.000
Ruimte onder het drempelbedrag	340.000	330.000	460.000	260.000
Overschrijding drempelbedrag				

Liquide Middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De post liquide middelen wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Kas	5	4
Banksaldi	261	110
Totaal liquide middelen	266	114

Alle tegoeden staan ter vrije beschikking. Verder zijn aan banken geen garanties of borgstellingen afgegeven, met uitzondering van de bankgaranties van € 80.000 voor afgesloten huurovereenkomsten.

Overlopende activa

De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

De post overlopende activa wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Nog te ontvangen van publiekrechtelijke lichamen	1.043	875
Nog te ontvangen van derden	227	238
Nog te ontvangen van personeel	223	231
Vooruitbetalingen	702	34
Overig	897	6
Totaal overlopende activa	3.092	1.384

Vaste passiva

Algemeen

De vaste passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij bij het betreffende balanshoofd anders staat vermeld. Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Eigen vermogen

De post eigen vermogen wordt onderscheiden in:

	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Reserves, gespecificeerd naar:		
Algemene reserve	8.435	7.906
Bestemmingsreserve	993	811
Totaal eigen vermogen	9.428	8.717

Reserves

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de reserves gedurende het jaar 2017:

Omschrijving reserve	Saldo per 1 januari 2017	Resultaatbestemming 2016	Onttrekkingen 2017	Saldo per 31 december 2017
Algemene reserve	7.906	529	0	8.435
Bestemmingsreserve wagenpark	205	0	0	205
Bestemmingsreserve herhuisvesting	180	0	60	120
Bestemmingsreserve herstructurering	426	373	131	668
Totaal bestemmingsreserves	811	373	191	993
Totaal reserves	8.717	902	191	9.428

Algemene reserve

Deze reserve dient ter afdekking van de bedrijfsrisico's die de GRWRE loopt. Op basis van het bestuursbesluit van april 2017 over de resultaatbestemming 2016 is € 529.000 toegevoegd aan deze reserve.

Op basis van de risico's en het risicoprofiel van de GRWRE is een algemene reserve van € 10 miljoen passend. Deze omvang wordt tevens door de provincie Noord-Brabant geadviseerd.

Bestemmingsreserve wagenpark

Deze reserve houdt verband met de vervanging van het wagenpark en dient voor de gedeeltelijke afdekking van toekomstige risico's zoals lagere opbrengst bij afloop contract als gevolg van schades en hogere kosten ROB als gevolg van onjuist gebruik.

Bestemmingsreserve herhuisvesting

Deze reserve houdt verband met herhuisvesting en valt gelijkmatig vrij over de komende jaren met € 60.000 per jaar.

Bestemmingsreserve herstructurering

Deze reserve houdt verband met herstructurering- en optimalisatietrajecten binnen de GRWRE en dient voor de gedeeltelijke afdekking van kosten die hiermee verband houden. Gedurende 2017 is op basis van het bestuursbesluit van april 2017 hier € 373.000 aan toegevoegd als onderdeel van het jaarrekeningresultaat 2016 en € 191.000 aan onttrokken.

Vlottende passiva

Algemeen

De vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij bij het betreffende balanshoofd anders staat vermeld. Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De post netto-vlottende schulden wordt onderscheiden in:

Overige schulden	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Handelscrediteuren	1.752	1.555
Loonheffing	798	763
BTW	536	775
Premies sociale verzekering	735	733
Pensioenen	66	71
Totaal	3.887	3.897

Overlopende passiva

De post overlopende passiva wordt onderscheiden in:

Overlopende passiva	Boekwaarde per 31 december 2017	Boekwaarde per 31 december 2016
Nog te betalen deelnemende gemeenten	14	6
Nog te betalen derden	760	571
Nog te betalen publiekrechtelijke lichamen	1	28
Nog te betalen vergoedingen	87	87
Rekening Courant	622	583
Vooruitontvangsten	799	889
Overige overlopende passiva	27	219
Totaal	2.310	2.383

Garantstellingen

Voor de huur van productie- en buitenlocaties zijn bankgarantie afgegeven welke in mindering zijn gebracht op het krediet bij de bank. Het totaal van deze garanties bedraagt € 80.000.

Niet in de balans opgenomen rechten/verplichtingen

Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen waaraan de GRWRE voor toekomstige jaren is verbonden

Overeenkomsten

De GRWRE heeft verschillende huurcontracten afgesloten. Het huurbedrag voor 2017 bedraagt ongeveer € 1.900.000. Het betreft de volgende huurovereenkomsten met verschillende einddata:

2018		€	1.900.000
2019	€	40.000	€ 1.860.000
2020	€	150.000	€ 1.710.000
2021	€	1.160.000	€ 550.000
2022	€	50.000	€ 500.000
2023	€	60.000	€ 440.000
2024	€	430.000	€ 10.000

Het restant verplichting ultimo 2024 is een huurcontract voor onbepaalde tijd.

Arbeidskostengerelateerde verplichtingen

Op basis van de cao's bestaat de mogelijkheid om een deel van het verlof jaarlijks door te schuiven naar het volgend kalenderjaar. Op basis van de betaalde lonen over 2017 bedraagt de verlofverplichting voor Ambtelijk, SW en re-integratie-personeel circa € 3,6 miljoen (2016: 3.3 miljoen).

De verplichting ten aanzien van nog te betalen vakantiegeld bedraagt voor SW en re-integratiepersoneel 7 maanden, totaal € 2,1 miljoen (2016: 2,1 miljoen). Voor het personeel wat onder de ambtenaren cao valt, is een verplichting op de balans opgenomen.

Toelichting op het overzicht van baten en lasten

Alle bedragen in de tabellen van deze paragraaf zijn gedeeld door € 1.000.

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening wordt vastgesteld met inachtneming van hetgeen omtrent de financiële positie op de balansdatum is gebleken tussen het moment van opmaken van de jaarstukken en het tijdstip van vaststelling daarvan, voor zover deze aanvullende informatie onontbeerlijk is voor het bedoelde inzicht.

Bedrijfsopbrengsten

De post bedrijfsopbrengsten wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
Bruto omzet			
Werkbedrijf	22.136	21.364	20.954
Detachering	9.568	9.749	9.523
Participatiebedrijf	516	479	557
Totaal bruto omzet	32.220	31.592	31.034
Kosten grondstoffen en uitbestedingen			
Werkbedrijf	6.153-	5.449-	5.906-
Detachering	829-	391-	476-
Participatiebedrijf	74-	60-	60-
Totaal grondstoffen en uitbestedingen	7.056-	5.900-	6.442-
Netto opbrengst			
Werkbedrijf	15.983	15.915	15.048
Detachering	8.739	9.358	9.047
Participatiebedrijf	442	419	497
Totaal Netto opbrengst	25.164	25.692	24.592
Overige opbrengsten			
Afrekeningen Bedrijf Re-integratie	2.055	2.203	2.141
Begeleidingsvergoedingen	1.489	909	-
Bonus beschut werken	42	-	-
Verkopen en verkooptoeslagen	438	371	1.019
Diverse baten	580	50	568
Loon- en exploitatiesubsidies	183	187	926
Verhuur	383	384	384
Vergoedingen Stichting BWSW	323	342	306
Eigen produktie vaste activa	11	-	27
Totaal overige opbrengsten	5.504	4.446	5.371

Salariskosten

Salariskosten gesubsidieerde arbeid

De post salariskosten gesubsidieerde arbeid wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
Salariskosten SW			
Brutolonen	39.921	38.943	40.632
Sociale lasten	7.033	7.524	7.238
Pensioenpremie	3.348	3.360	3.325
Overwerk	333	330	322
WAO ontvangsten	-1.483	-1.109	-1.327
Lage Inkomensvoordeel	-817	-1.500	-
Totaal	48.335	47.548	50.190
Salariskosten PW			
Brutolonen	1841	2243	837
Sociale lasten	405	445	177
Pensioenpremie	0		
Vermindering loonheffing	-197		-114
Overwerk	1		1
Terugontvangen loonkosten	-97	0	-48
Totaal	1953	2688	853
Salariskosten overige regelingen			
Brutolonen	325	335	414
Sociale lasten	59	63	77
Pensioenpremie	9	10	10
Vermindering loonheffing	-	-	-46
Totaal	393	408	455
Begeleid werken			
Loonkostensuppleties	1.665		2.151
Loonkostensuppleties via Ergon	1.649	1.842	1.931
Loonkostensuppleties via het Participatiebedrijf	16	-	220
Totaal	1.665	1.842	2.151
Totaal salariskosten gesubsidieerde arbeid	52.346	52.486	53.649

De medewerkers Participatiewet zijn in dienst bij de Stichting WGA. Zij worden door de GRWRE ingeleend.

Salariskosten niet-gesubsidieerde arbeid

De post salariskosten niet-gesubsidieerde arbeid wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
Salariskosten Ambtelijk personeel			
Salariskosten indirect ambtelijk personeel	1.604	1.593	1.936
Salariskosten direct ambtelijk personeel	650	653	688
Overwerk	15	20	21
Totaal	2.269	2.266	2.645
Brutolonen	1.764	1.794	2.143
Sociale lasten	235	237	247
Pensioenpremie	266	225	244
Overwerk	15	20	21
Terugontvangen loonkosten	-11	-10	-10
Totaal	2.269	2.266	2.645
Inhuur personeel			
Inhuur direct personeel via stichting BWSW	3.998	3.846	3.874
Inhuur indirect personeel via stichting BWSW	7.856	7.620	7.512
Inleen- en uitzendkrachten	270	147	208
Totaal	12.124	11.613	11.594
Totaal salariskosten niet-gesubsidieerde arbeid	14.393	13.879	14.239

Sinds een aantal jaar vinden er geen ambtelijke aanstellingen vanuit de GRWRE meer plaats. Medewerkers worden ingehuurd bij de Stichting BWSW.

Overige personeelskosten

De post overige personeelskosten wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
Overige personeelskosten			
Bedrijfsgeneeskundige zorg	306	280	317
Collectief vervoer SW	380	403	407
Opleidingskosten	179	251	219
Reiskosten	39	39	40
Werkkleding	213	248	260
Woon-werkverkeer SW	392	431	429
Overige personeelskosten	881	741	832
Totaal overige personeelskosten	2.390	2.393	2.504

Overige bedrijfskosten

De post overige bedrijfskosten wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
Ge- en verbruiksgoederen	1.579	1.570	1.560
Onderhoudskosten	1.241	1.262	1.015
Diensten	1.219	1.311	1.378
Huurkosten	2.048	1.960	1.931
Belastingen	138	148	146
Verzekeringen	318	320	309
Toeslagkosten stichting BWSW	413	316	369
Algemene kosten	413	499	452
Diverse kosten (incl voorgaande boekjaren)	131	8	116
Totaal overige bedrijfskosten	7.500	7.394	7.276

Bijdragen subsidies

De WSW subsidie betreft de rijksbijdrage voor de oude wet sociale werkvoorziening. Met ingang van 2015 zijn de middelen opgenomen in het totaal van de participatiewet. De loonkostensubsidie maakt tevens onderdeel uit van de participatiewet. In de verslaglegging wordt onderscheid gemaakt in de posten.

De post bijdragen subsidies wordt onderscheiden in:

	2017	Begroot 2017	2016
WSW subsidie	47.019	46.150	49.245
Bonus Begeleid werken	0		465
Loonkostensubsidie Participatie wet	771	1.155	
Totaal bijdragen subsidies	47.790	47.305	49.710

Overzicht van de incidentele baten en lasten

De over 2017 gerealiseerde baten en lasten laten zich als volgt specificeren:

	2017	2016
Kosten voorgaande boekjaren	131	116
Incidentele lasten	54	35
Totale lasten	185	151
Baten voorgaande boekjaren	-492	-264
Incidentele baten	-32	-249
Totale baten	-524	-513
Participatiebedrijf	-176	-67
Nuts	-125	
Overige subsidie	-	-107
ESF subsidie	-	-141
Overig < € 30.000,-	-223	-198
Totale baten	-524	-513

Vennootschapsbelasting

Met ingang van 2016 is de Wet modernisering vennootschapsbelasting overheidsdeelnemingen van kracht. De GRWRE heeft voor 2017 een vrijstellingsverzoek ingediend.

Informatie in het kader van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op de GRWRE. Het voor de GRWRE toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2017 € 181.000. Dit betreft het algemeen bezoldigingsmaximum.

Bezoldiging topfunctionarissen

Leidinggevende topfunctionarissen

bedragen x € 1	Hr. Ing. P.A. Quik
Functiegegevens	Algemeen directeur GRWRE
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 – 31/12
Deeltijdfactor in fte	0,89
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 130.726
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 15.411
<i>Subtotaal</i>	€ 146.137
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 160.891
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 146.137
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.
Gegevens 2016	
Aanvang en einde functievervulling in 2016	[01/01 – [31/12]
Deeltijdfactor 2016 in fte	[0,89]
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 134.646
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 13.282
Totale bezoldiging 2016	€ 147.928

Toezichthoudende topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.700 of minder

NAAM	FUNCTIE
De heer S. Depla*	Voorzitter
Mevrouw M. van Dongen-Lamers*	Lid en plaatsvervangend voorzitter
De heer E.H. Buiten*	Lid
De heer W. Seuren	Lid
De heer F. Cuijpers	Lid
Mevrouw W. van der Rijt- van der Kruis	Lid
Mevrouw H. Tindemans	Lid
De heer P. Wijman	Lid
De heer P. van Liempd	Lid
De heer A. Holstein	Lid
De heer M. Jeucken	Lid

*Vormen tevens het dagelijks bestuur van de GRWRE

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Gebeurtenissen na balansdatum

In januari 2018 werd Nederland overvallen door een heftige storm. Deze heeft in het hele land veel schade veroorzaakt en zo ook bij de GRWRE. Op de buitenlocatie van de Kwekerij zijn een 17 tal grote tunnels onherstelbaar zwaar beschadigd. Op dit moment is niet zeker wat de uitkering van de verzekering is, en de kosten bedragen ongeveer € 500.000.

Eindhoven, 6 april 2018

Algemeen directeur GRWRE
Ing. P.A. Quik

Concerncontroller
I.M. Hems AA

3. Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven te Eindhoven

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 Gemeenschappelijke regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- ▶ geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven op 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- ▶ zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder relevante verordeningen.

De jaarrekening bestaat uit:

- ▶ de balans per 31 december 2017;
- ▶ het overzicht van baten en lasten over 2017;
- ▶ de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 26 februari 2018 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 848.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2017.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- ▶ alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur voor de jaarrekening
Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder relevante verordeningen.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 26 februari 2018, de Regeling Controleprotocol WNT 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de Gemeenschappelijke Regeling Werkvoorzieningsschap Regio Eindhoven;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en;
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 6 april 2018

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M.H. de Hair RA